

Karolina Lendák – Kabók¹
Univerzitet u Novom Sadu
Centar za rodne studije
Stanislava Popov²
Univerzitet Edukons,
Sremska Kamenica
Fakultetu za sport i turizam

Originalni naučni članak
UDK 323.15:37.048.4(497.11)
305.1/.2:323.15–057.87
Primljen: 10.08.2018.
DOI: <https://doi.org/10.2298/SOC1901075L>

RODNE RAZLIKE PRI IZBORU STUDIJA MATURANATA MAĐARSKE, SLOVAČKE I RUMUNSKJE NACIONALNE MANJINE U SRBIJI

Gender differences in the choice of studies of Hungarian, Slovak and Romanian ethnic minority high school graduates in Serbia

APSTRAKT: Predmet istraživanja su bile rodne razlike pri izboru studija pripadnika/ca mađarske, rumunske i slovačke nacionalne manjine u Srbiji, odnosno u AP Vojvodini. Cilj rada je da analizira status i izbor profesije srednjoškolaca/ki pripadnika nacionalnih manjina, koji srednju školu završavaju u AP Vojvodini na svom maternjem jeziku. Radi ostvarenja pomenutog cilja, u školskoj 2013/2014. i 2014/2015. godini, anketirano je 2192 srednjoškolca i srednjoškolke u 16 gradova i opština u AP Vojvodini. Rezultati istraživanja ukazuju, da približno jedna trećina srednjoškolaca/ki pripadnika ovih nacionalnih manjina migrira i studira u svojim matičnim zemljama Evropske unije. Istraživanje je pokazalo i da se srednjoškolke, zbog uticaja rodni stereotipa, uglavnom, opredeljuju za društvene nauke, iako bi im tehničke nauke pružale širi dijapazon mogućnosti u razvoju karijere.

KLJUČNE REČI: rodne razlike, srednjoškolci/ke, nacionalne manjine, izbor profesije, jezik

ABSTRACT: The subject of this research were the gender differences in the choice of studies of Hungarian, Slovak and Romanian ethnic minority members in the AP of Vojvodina. The aim of the paper is to analyze the status and career choices of ethnic minority students, who finish their secondary school in AP Vojvodina in their mother tongue. In order to achieve the aforementioned goal, 2192 students, both male and female, were asked to fill in a formal questionnaire in 16 municipalities in Vojvodina in 2013/2014 and 2014/2015 school years. The results show that around one third of the secondary school students migrates and studies

1 karolina.lendak@uns.ac.rs

2 stanislava.popov@gmail.com

in the nearby EU countries. The research has also shown that gender stereotypes significantly influence the career choices of female students, who usually opt for social sciences, although technical sciences would provide them with a wider range of opportunities in career development.

KEY WORDS: *gender differences, secondary school students, ethnic minorities, career choice, language*

1. Uvod

Istraživanja u Srbiji pokazuju da je obrazovanje dece najznačajnija porodična strategija i da ulaganje u obrazovanje dece predstavlja imperativ za roditelje iz svih socijalnih slojeva (Blagojević Hjuson, 2013:139). Obrazovanje je ujedno i osnovni metod za destabilizaciju rodne hijerarhije i najdelotvorniji metod promene vlastitog socijalnog položaja ili promene položaja mlađih generacija (Blagojević Hjuson, 2013:139). Uprkos razvojnoj moći koja obrazovanje poseduje, Bašaragin ističe, da su „rodni stereotipi i tradicionalni patrijarhalni model socijalizacije stožeri udžbeničkog narativa“ (Bašaragin, 2017:183) u osnovnim školama u Srbiji. Od rođenja, društvo šalje devojčicama i dečacima različite poruke o svojim sposobnostima i očekivanjima. Jednom kada deca stignu u školu, te signale ojačavaju nastavnici (Alper, 1993). Rodni stereotipi, koji se uče kroz obrazovanje, vode ka rodnoj segregaciji zanimanja, odnosno tehničke informatičke nauke kroz obrazovanje postaju rezervisane za mušku populaciju (Lendák-Kabók, 2015:165).

Kada je reč o obrazovanju nacionalnih manjina u Srbiji, i to pripadnika/ca³ mađarske, slovačke i rumunske nacionalne manjine, pored rodnih razlika postoji još jedna specifičnost, a to je obrazovanje na maternjem jeziku. Pripadnici tri pomenute nacionalne manjine su u specifičnoj poziciji: njihove matične zemlje nalaze se unutar Evropske unije (EU), dok oni žive u Srbiji, koja nije članica EU. Obrazovni sistem Srbije, daje mogućnost pripadnicima pomenutih etničkih zajednica da osnovno i srednje obrazovanje završe na svom maternjem jeziku, odnosno mađarskom, slovačkom i rumunskom⁴. Nakon srednje škole, većina njih mora da odluči da li će nastaviti svoje studije u visokoobrazovnom sistemu Srbije, u kojem se u nastavnim aktivnostima pretežno koristi srpski jezik (npr. na Univerzitetu u Novom Sadu – UNS), ili će napustiti Srbiju i nastaviti studije na maternjem jeziku u gore navedenim zemljama članicama EU. Ukoliko se opredele da visoko obrazovanje nastave na srpskom jeziku, dobro znanje jezika većine je neizostavno, jer bez navedenog nailaze na tzv. jezičku barijeru, koja im otežava učešće u nastavi i ispitivanju (Lendák-Kabók, Lendák, 2017). U nedavnom istraživanju sprovedenom sa ciljem unapređivanja obrazovanja na više jezika u multijezičkoj Vojvodini, pokazalo se da nacionalne manjine smatraju najbitnijim poznavanje svog maternjeg, pa tek onda jezika većine, te smatraju

3 U daljem tekstu: pripadnicima.

4 Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (“Sl. glasnik RS”, br. 88/2017) uređen je obrazovni sistem u Srbiji, odnosno u AP Vojvodini kojim je omogućeno školovanje pripadnika nacionalnih manjina na maternjem jeziku.

da maternji jezik bolje poznaju nego jezik većine (Popov, Radović, 2016). U njihovoj borbi za izvesniju budućnost i za društvenu moć (npr. bolje prilike za zaposlenje, veća plata, viši društveni položaj), oko jedne trećine srednjoškolaca/ki pripadnika/ca analiziranih nacionalnih manjina, odlučuje da napusti Srbiju i studira u inostranstvu, uglavnom u Mađarskoj, Rumuniji i Slovačkoj (Takács, 2013; Puja – Badesku, 2009; Šimonji – Černak, 2006), te navedena činjenica predstavlja višedecenijski odliv mozgova (Gábrity-Molnár, 2009).

Cilj ovog rada je da analizira rodne razlike pri razlozima koji se kriju iza napuštanja zemlje porekla i izbora profesija navedene populacije. U radu će fokus biti na dva suštinska istraživačka pitanja: gde učenici/ce⁵ planiraju da nastave svoje školovanje (P1) i šta će studirati i zašto (P2)? U potrazi za odgovorom na drugo pitanje (P2), glavna pažnja će biti na odgovorima učenika koji se tiču izbora društvenih i humanističkih nauka, a u okviru tih nauka pedagoških profesija s jedne, ili studija iz oblasti nauke, tehnologije, inženjerstva i matematike (engl. Science, Technology, Engineering and Mathematics – STEM), s druge strane. Kod oba pitanja fokus će biti na rodnim razlikama pomenute populacije učenika, a posebno u kojoj meri utiču rodni stereotipi na izbor daljeg školovanja učenika manjinskih zajednica.

2. Teorijski okvir

Da bi se objasnili obrazovni izbori za dečake i devojčice, studije su se uglavnom fokusirale na rodne razlike u sposobnostima, s tim da su dečaci smatrani boljim u matematičkim, prostornim ili neverbalnim aktivnostima, a devojčice u verbalnom rezoniranju i pisanju (van der Vleuten et al, 2016: 181). Preterana zastupljenost muškaraca ili žena u obrazovnim oblastima može ojačati ideje dece o tome šta se smatra tipičnim „ženskim“ i „muškim“ ponašanjem, što zauzvrat podupire tradicionalne obrasce rodnih uloga i povećava rodnu nejednakost (Geerdink, Bergen, Dekkers, 2011). Istraživanja potvrđuju da tradicionalnija rodna ideologija vodi tradicionalnim profesionalnim vrednostima za dečake, ali ne i za devojčice, te dečaci više vrednuju visok prihod kod zanimanja, dok to nije slučaj kod devojčica (van der Vleuten et al, 2016:192). Profesije iz STEM oblasti uživaju više društvenog prestiža, a kako Pető navodi, u profesijama sa više društvenog prestiža sve je manje žena (Pető, 2018: 552). Kada je reč o ženama u STEM (nauka, tehnologija, inženjerstvo, matematika) oblastima, Blickestaff koristi metaforu neispravne slavine koja curi (eng. „leaky pipeline“), sa kojom se često objašnjava činjenica da su žene nedovoljno zastupljene u STEM oblastima. Kroz ovu slavinu prolaze učenici od srednje škole, preko fakulteta, pa sve do zaposlenja u nekoj od STEM oblasti i ova slavina češće propušta žene (Blickestaff, 2005). U STEM-u su još uvek dominantni muškraci, a rod utiče na istraživanja sprovedena u pomenutim oblastima (Schiebinger, 2011), te naučna dostignuća postaju produkti zasnovani na muškim idejama. Alper navodi da većina onih koji su proučavali pitanje rodnih preferencija u vezi sa STEM tvrde da kultura, a ne biologija, ukazuje na žene i muškarce u različitim pravcima (Alper, 1993). Blagojević Hughson ističe, da i na našim prostorima dominira horizontalna segregacija, izražena

5 U daljem tekstu: učenici.

u feminizaciji pojedinih nauka i mnogo manjoj zastupljenosti žena u drugim naukama (kao što su npr. računarske nauke) (Blagojević Hughson, 2009: 111). Lehr zaključuje da mnogi pokušaji da se reši problem žena u STEM-u, uprkos uspehu u pružanju istorijskih analiza razvoja rodno zasnovanih dispariteta, ne daju detaljne preporuke za smanjenje trajnih nejednakosti (Lehr, 2001), stoga rešenje za uočeni problem, još nije pronađeno ali bi jedno od mogućih rešenja mogao biti putem sistema kvota, od strane države (Kabók et al., 2013).

Na učinak u obrazovanju, pored rodnih stereotipa utiču i faktori kao što su socio-ekonomske razlike, etničko poreklo i (maternji) jezik, te navedeni faktori u intersekciji sa rodom dovode do razlika između devojčica i dečaka (Eurydice, 2010: 25). Kada je reč o manjinskim zajednicama obrazovanje na maternjem jeziku je ključno za očuvanje identiteta i negovanje kulture. Važnost obrazovanja na maternjem jeziku se sve više naglašava u višejezičnim sredinama, te Seid u svom istraživanju tvrdi da nastava i učenje na maternjem jeziku poboljšava obrazovne ishode u osnovnoj školi (Seid, 2016). Naravno, nastava na manjinskom jeziku nosi određeni rizik za učenike manjinskih zajednica u budućnosti u Srbiji, te Filipović, Vučo i Đurić navode činjenice i upozoravaju na to da izvođenje celokupne nastave u osnovnim i srednjim školama na manjinskom jeziku, sa samo nekoliko sati nedeljno srpskog kao većinskog jezika, dovelo je do mnogobrojnih generacija koje čine neuravnoteženi dvojezični govornici, koje karakteriše veoma nizak nivo znanja srpskog jezika (Filipović, Vučo, Đurić, 2007). Nađ ovaj problem osvetljava sa druge strane, te navodi da mladi na severu Bačke, gde većina pripadnika mađarske nacionalne manjine živi, od kriznih vremena pa sve do danas ni ne žele da nauče državni jezik (Nađ, 2006:448). Kao posledica toga, oni ne mogu da nastave svoje obrazovanje na univerzitetskom nivou u Srbiji, i/ili da pronađu zadovoljavajuće poslove koji podrazumevano zahtevaju znanje srpskog jezika (Filipović et al, 2007), te učenici manjinske, mađarske nacionalnosti, koji odluče da se upišu na visokoškolske ustanove u Srbiji, prvo moraju da prevaziđu jezičku barijeru, odnosno da nauče srpski, što predstavlja značajan nedostatak i zahteva vreme, napor i žrtvovanje (Lendák – Kabók, 2014).

U dosadašnjoj naučnoj literaturi, nastavak školovanja srednjoškolaca/ki⁶ iz nacionalnih zajednica u Vojvodini, nije bio posmatran iz rodne perspektive, te je predmetni rad inovativan u ovom pogledu.

Na osnovu gore iznetih teorijskih postulata, autorke rada postavljaju sledeće hipoteze:

H1: Postoje rodno zasnovane razlike u pogledu budućeg izbora države studiranja.

H2: Na izbor zemlje studiranja za maturante/kinje⁷ koji/e su svoje školovanje završili/e na maternjem jeziku pretežno utiče nedovoljno znanje većinskog (srpskog) jezika.

H3: Na izbor zanimanja tj. naučne oblasti ispitanika/ca⁸ u velikoj meri utiču rodni obrasci.

6 U daljem tekstu srednjoškolci.

7 U daljem tekstu: maturanti.

8 U daljem tekstu: ispitanici.

3. Metod

Metod istraživanja u ovom radu baziran je na sprovedenom upitniku (Singleton, Straits, 2005) sa srednjoškolcima, pripadnicima etničkih manjina koji završavaju srednju školu u različitim naseljima – gradovima i opštinama u AP Vojvodini.

3.1. Uzorak i procedura

Uzorak je odabran metodom kvotnog uzorka (Biljan – August, Pivac, Štambuk, 2009). Ukupan uzorak sastojao se od 2192 srednjoškolca, od toga 1119 srednjoškolki ili 51% i 1073 srednjoškolca ili 49% od ukupno anketiranog broja srednjoškolaca, prosečnog uzrasta 18 godina. Etnička pripadnost bila je mađarska (1951 ili 89% anketiranih srednjoškolaca), slovačka (175 ili 8% anketiranih srednjoškolaca) i rumunska (66 ili 3% anketiranih srednjoškolaca/ki). Ispitanici su pohađali završni razred srednje škole, koji je sagledavan kao kritičan period tokom kojeg oni donose odluke o budućoj profesiji, odnosno odlučuju šta će studirati. Prikupljeni su uzorci iz 26 srednjih škola iz 16 gradova i opština u AP Vojvodini (Ada, Kanjiža, Novi Kneževac, Čoka, Senta, Zrenjanin, Bačka Topola, Subotica, Sombor, Bečej, Novi Sad, Temerin, Kovačica, Bački Petrovac, Alibunar i Vršac) u kojima, u značajnom broju, žive nacionalne manjine. U školskoj 2013/2014 i 2014/2015 godini, u Vojvodini je ukupno bilo 3311⁹ maturanata mađarske, slovačke i rumunske nacionalnosti, stoga je uzorak obuhvatio 66,20% ukupnog broja učenika. Istraživačica je, nakon odobrenja direktora škola, prisustvovala jednom od časova, kada su učenici popunili upitnik. Sva tri tipa srednjih škola su uključena u istraživanje: trogodišnje i četvorogodišnje stručne škole i gimnazije. Istraživanje je sprovedeno u maju mesecu 2014. godine, kao i u istom mesecu 2015. godine.

3.2. Instrumenti

Za potrebe ovog istraživanja, sastavljen je upitnik koji se sastoji od 20 pitanja grupisanih oko sledećih tema: (1) demografski podaci (rod, etnička pripadnost, škola i razred), (2) maternji jezik ispitanika (odnosno mađarski, slovački ili rumunski), (3) njihovo znanje većinskog jezika (odnosno srpskog), (4) njihovi planovi za visoko obrazovanje, (5) njihov izbor lokacije odabrane visokoškolske ustanove (Srbija ili Mađarska/Slovačka/Rumunija), kao i (6) njihova razmišljanja o izborima profesije koje žene imaju u pedagoškim ili tehničkim oblastima. Većina pitanja bila je zatvorenog tipa, sa više ponuđenih odgovora, osim imena izabrane visokoškolske ustanove koju su ispitanici sami popunjavali. Samovrednovanje znanja srpskog jezika mereno je na sedmostepenoj Likertovoj skali, od „uopšte ne govorim“ do „veoma dobro govorim“ (M=4,60; SD=1,52), a učestalost upotrebe srpskog jezika merena je na petostepenoj Likertovoj skali od „manje od jednom nedeljno“ do „nekoliko puta dnevno“ (M=3,20; SD=1,51).

9 Podaci su dobijeni od Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje, propise, upravu i nacionalne manjine – nacionalne zajednice, AP Vojvodine i korišteni su samo za potrebe ovog istraživanja.

3.3 Analiza podataka

Analiza podataka sprovedena je pomoću SPSS verzije 16 za *Windows*. Budući da je većina varijabli definisana kao kategorički podaci, većinom nominalni, analiza unakrsnog tabeliranja i Pirsonov hi-kvadrat test, upotrebljeni su da bi se uputilo na pitanja povezana sa istraživanjem. U slučaju kontinuiranih varijabli, jednosmerna analiza varijanse korištena je za analizu razlika između srednjih vrednosti grupa.

4. Rezultati istraživanja

U predmetnom radu će se prikazati podaci vezani za izbor države studiranja učenika, razlog za odabir date države, izbor smerova i rodnih stereotipa vezano za žene u STEM smerovima nastavničkim profesijama.

4.1. Gde studirati?

Rezultati istraživanja započinju se analizom prvog istraživačkog pitanja (P1) gde ispitanici planiraju da nastave svoje visoko obrazovanje. Cilj je bio da se odredi, u kojoj meri dolazi do „obrazovnih migracija“ srednjoškolaca, pripadnika mađarske, slovačke i rumunske nacionalne manjine iz AP Vojvodine, u okolne zemlje Evropske unije i koji su uzroci te migracije. Srednjoškolci su mogli da u upitniku izaberu lokaciju visokoškolske ustanove na kojoj će studirati.

Dobijeni rezultati prikazani su u narednoj tabeli 1. Uočava se da, u uzorku koji se sastojao od 2192 srednjoškolca, njih 645 planira da studira u inostranstvu, što je 29,8% od ukupnog broja (369 srednjoškolki ili 32,98 % i 285 srednjoškolca ili 26,56% – drugi red tabela 1). Ovaj podatak je potvrdio prethodna istraživanja koja navode da 30% maturanata napušta zemlju porekla i nastavlja svoje školovanje u matici (Takács, 2013; Puja-Badesku, 2009; Šimonji-Černak, 2006).

Tabela 1: Rodne razlike u pogledu izbora države budućeg obrazovanja

Izbor države budućeg obrazovanja	Srednjoškolke		Srednjoškolci		Ukupno
	Učestalost	[%]	Učestalost	[%]	
Srbija	375	33,51	307	28,61	682
Mađarska, Slovačka ili Rumunija	369	32,98	285	26,56	654
Pokušaću da konkurišem i u Srbiji i u matici, ali bih voleo/la da studiram u matici, ukoliko položim prijemni ispit	70	6,26	76	7,08	146
Još uvek ne znam	113	10,09	130	12,12	243
Bez odgovora	192	17,16	275	25,63	467
Ukupno	1.119	100,0	1073	100,0	2192

Izvor: Kalkulacija autorki

Navedeni podatak u tabeli 1 ukazuje da će tri od deset maturanata pripadnika nacionalnih manjina, studirati u inostranstvu. Statistička analiza podataka pokazala je značajne rodne razlike u pogledu izbora države nastavka školovanja naših ispitanika ($\chi^2(3)=9,18$; $N=1728$; $p<0,05$). Zapaža se da su srednjoškolke odlučnije u pogledu izbora države nastavka školovanja, jer je ukupan broj neodlučnih srednjoškolki, koje su odgovorile sa „još uvek ne znam“ ili uopšte nisu odgovorile, manji od broja neodlučnih srednjoškolaca. Isto tako se zapaža, da će gotovo svaka treća srednjoškolka (32,98%) nastaviti svoje obrazovanje u obližnjoj zemlji Evropske unije. Kao što se može videti u drugom redu tabele 1, ovaj odnos niži je kod srednjoškolaca, iznosi 26,56%, odnosno približno jedan od četvorice srednjoškolaca.

4.2. Razlozi za biranje visokog obrazovanja u Mađarskoj, Slovačkoj ili Rumuniji

Ispitani su i razlozi koje su srednjoškolci naveli za studiranje van Srbije. Rezultati, prikazani su u narednoj tabeli 2, ukazuju na to da nisu pronađene značajne rodne razlike između odgovora srednjoškolki i srednjoškolaca ($\chi^2=14,905$; $df=14$; $p=0,385$).

Tabela 2: Razlozi za biranje visokog obrazovanja u Mađarskoj, Slovačkoj ili Rumuniji

Razlog za biranje visokog obrazovanja	Srednjoškolke		Srednjoškolci		Ukupno
	Učestalost	[%]	Učestalost	[%]	
Diploma stečena u EU je bolja	182	38,08	165	40,34	347
Nedovoljno znanje srpskog jezika	77	16,11	70	17,11	147
Želim da radim u matiči	63	13,18	47	11,49	110
Obrazovni profil koji želim da studiram ne postoji u Srbiji	37	7,74	24	5,87	61
Drugo	31	6,49	42	10,27	73
Više odgovora	88	18,41	61	14,91	149
Ukupno sa odgovorom	478	42,71	409	38,11	887
Bez odgovora	641	57,29	664	61,89	1.305
Ukupno	1119	100,0	1073	100,0	2192

Izvor: Kalkulacija autorki

Osnovni razlog za napuštanje Srbije i studiranje u drugoj državi je, kako za srednjoškolke, tako i za srednjoškolce, mogućnost sticanja univerzitetske diplome u EU koja će im omogućiti bolji ekonomski položaj. Tek nešto više srednjoškolaca će napustiti zemlju iz tog razloga, u odnosu na srednjoškolke 40,34% i 38,08%, respektivno. Nakon EU diplome, drugi razlog je nedovoljno znanje jezika većine, kako za srednjoškolce, tako i za srednjoškolke, 17,11% i 16,11% respektivno. Ovaj razlog se može povezati sa rezultatima istraživanja Filipović et al. koje navode da je svega dva časa srpskog jezika, kao nematernjeg, u školi nedovoljno za dobro znanje jezika, te maturante, u mestima sa dominantno

naseljenim manjinskim življem, karakteriše veoma nizak nivo znanja srpskog jezika (Filipović et al., 2007). Kao treći razlog odlaska je rad u matici, za koji odgovor se odlučilo nešto više srednjoškolki u odnosu na srednjoškolce, 13,18% i 11,49%, respektivno. Kao četvrti odgovor po učestalosti je obrazovni profil, koji za nešto više srednjoškolki predstavlja dovoljan razlog za napuštanje zemlje porekla, u odnosu na srednjoškolce, 7,74% i 5,87%, respektivno. Na osnovu gore navedenih rezultata, možemo zaključiti da je za dečake značajniji razlog diploma stečena u EU, kao i nedovoljno znanje jezika, dok je za devojke rad u matici i obrazovni profil bitniji pri donošenju odluke o napuštanju zemlje porekla.

4.3. Nastavnice kontra inženjera

Cilj drugog dela rada je da odgovori na drugo istraživačko pitanje (P2), odnosno da analizira vrstu fakulteta koju su srednjoškolci/ke izabrali/e, kao i njihovo mišljenje o ženama koje odluče da studiraju neku od pedagoških ili tehničkih oblasti. Izbor fakulteta ili visokih škola srednjoškolaca prikazani su u narednoj tabeli 3:

Tabela 3: Izbor fakulteta ili visoke škole

Izbor fakulteta ili visoke škole	Srednjoškolke		Srednjoškolci	
	Učestalost	[%]	Učestalost	[%]
STEM oblasti	164	22,78	319	57,17
Društvene i humanističke nauke	250	34,72	83	14,87
Ostalo	306	45,50	156	27,96
Ukupno	720	100,0	558	100,0

Izvor: Kalkulacija autorki

Rezultati pokazuju da postoje veoma značajne rodne razlike ($\chi^2(2)=164,29$; $N=1278$; $p<0,001$) između vrste izabranih fakulteta. Naime, srednjoškolci su češće birali STEM oblasti, dok su se srednjoškolke češće odlučivale za društvene i druge nauke (npr. pedagogija, medicina, umetnost, biznis). Kada se radi o pitanju zašto se žene ne odlučuju za STEM oblasti, postoji značajna rodna razlika, jer muškarci smatraju da su tehničke nauke „rezervisane“ samo za njih, što potvrđuje prethodna istraživanja Lendák-Kabók (2014). Tehničke nauke smatraju se „muškim“ i dobro plaćenim zanimanjima, sa više društvenog prestiža, kako to i Pető navodi (Pető, 2018: 552), dok se društvene i humanističke nauke, a naročito nastavničke profesije povezuju s manjom društvenom moći i uglavnom su rezervisane za žene.

4.4. Da li je nastavnička profesija samo za žene?

Rezultati u vezi sa mišljenjem srednjoškolaca o tome zašto žene češće biraju profesije iz oblasti društvenih nauka, posebno pedagogije, a ne iz oblasti tehničkih nauka prikazani su u narednoj tabeli. Uočene su statistički značajne rodne razlike ($\chi^2(4)=47,45$; $N=2096$; $p<0,001$) – srednjoškolci češće biraju odgovor „prirodnije je da su žene nastavnice“, dok srednjoškolke češće biraju opciju „vaspitanje dece i porodica“. Rezultati se prikazuju u tabeli 4 koja sledi:

Tabela 4: Rodne razlike u pogledu mišljenja o tome zašto žene biraju pedagoške nauke, a ne STEM oblasti

Mišljenja u vezi izbora žena u oblasti viskog obrazovanja	Srednjoškolke		Srednjoškolci	
	Zbir	[%]	Zbir	[%]
„Ženska profesija“	423	39,31	407	39,90
Vaspitanje dece i porodica	387	35,97	264	25,88
Prirodnije je da su žene nastavnice	111	10,32	194	19,02
Drugo	116	10,78	128	12,55
Kombinacija: vaspitanje dece i porodica i drugi odgovori	39	3,62	27	2,65
Ukupno	1.076	100,0	1.020	100,0

Izvor: Kalkulacija autori

Rezultati prikazani u tabeli 4 su očekivani, jer većinu nastavnog osoblja na nižim nivoima obrazovnog sistema u Srbiji čine upravo žene, odnosno učenici češće viđaju učiteljice i nastavnice u školama, što kao što se to navodi i u naučnoj literaturi podupire tradicionalne obrasce rodni uloga i povećava rodnu nejednakost (Geerdink et al, 2011). Srednjoškolci i srednjoškolke imaju različite poglede na to zbog čega se ovo dešava. Naime, većina srednjoškolaca ima veoma tradicionalan i patrijarhalan stav i smatra da je ova profesija biološki ženska profesija, odnosno dečaci ne vrednuju pomaganje i brigu o drugima toliko kao što do rade devojčice (van der Vleuten et al, 2016). Srednjoškolke, s druge strane, smatraju da oni koji se bave nastavničkom profesijom rade kraće, imaju duge letnje i zimske raspuste, što znači da više vremena mogu da provedu brinući se o deci i o porodici uopšteno.

4.5. Stavovi o ženama u STEM oblastima

Uz pomoć poslednje grupe pitanja u upitniku, istraženi su stavovi učenika o tome da u budućnosti više žena bude angažovano u STEM oblastima. Uz pomoć pitanja nameravali su se otkriti razlozi koji se kriju iza činjenice da žene izbegavaju tehničke nauke. Otkrivene su statistički značajne razlike ($\chi^2(5)=11,78$; $N=2129$; $p<0,01$) između odgovora koje su dali srednjoškolke i srednjoškolci, jer su srednjoškolci uglavnom odgovarali da žene izbegavaju STEM oblasti jer su to „muški smerovi“, dok su srednjoškolke češće birale odgovor da „nisu zainteresovane“ (tabela 5).

Tabela 5: Rodne razlike u pogledu mišljenja o tome zašto žene ne studiraju tehničke nauke

Mišljenja u vezi neizbora tehničkih nauka od strane žena	Srednjoškolke		Srednjoškolci	
	Zbir	[%]	Zbir	[%]
Nisu zainteresovane	653	59,96	560	53,85
„Muški smerovi“	228	20,94	278	26,73
Očekivanja društva	84	7,72	78	7,50
Porodično obrazovanje	45	4,13	51	4,90
Kombinacija: nisu zainteresovane i drugi odgovori	79	7,25	73	7,02
Ukupno	1.089	100,0	1.040	100,0

Izvor: Kalkulacija autorki

Dva najčešća odgovora oslikavaju glavno stanovište koje vlada među maturantima pomenutih zajednica etničkih manjina, a to je da, ako su tehničke nauke „samo za muškarce“, i da, žene ne treba da za njih budu zainteresovane. Ovaj veoma tradicionalan stav prema STEM naukama potvrđuje rezultate prethodnih naučnih istraživanja da društvo svojim porukama utiče na sposobnosti dečaka i devojčica, te društvene signale nastavnici samo ojačavaju kroz školovanje (Alper, 1993). Rodni stereotipi, koji se uče kroz obrazovanje, vode ka rodnoj segregaciji zanimanja, odnosno tehničke informatičke nauke kroz obrazovanje postaju rezervisane za mušku populaciju (Lendák-Kabók, 2015: 165).

Većina srednjoškolki (oko 60%) bila je „nezainteresovana“ za STEM oblasti, iako diploma iz STEM oblasti može da im pruži veću društvenu moć.

5. Zaključak

Autorke su na početku istraživanja postavile hipotezu vezano za rodnu dimenziju izbora zemlje studiranja maturanata iz pomenutih nacionalnih zajednica, te je postavljena hipoteza (H1) dokazana, jer se svaka treća maturantkinja iz nacionalnih zajednica opredeljuje da studira u inostranstvu, dok se na isti potez odlučuje svaki četvrti maturant. Takođe, rezultati istraživanja su pokazali, da su devojke odlučnije u pogledu izbora države nastavka školovanja, u odnosu na dečake. Ovo je zaključeno na osnovu što je manje srednjoškolki odgovorilo sa „još uvek ne znam“ ili uopšte nije odgovorilo, u odnosu na srednjoškolce.

Kada je reč o drugoj hipotezi (H2) autorke su ustanovile da je ona samo delimično dokazana. Naime, prvi razlog za odlazak učenika u inostranstvo je mogućnost za dobijanje diplome koja je priznata u EU, dok je samo drugi razlog nedovoljno znanje jezika većine. Oba razloga povezana su sa osnaživanjem, jer ukoliko budu u EU nakon što diplomiraju, moći će da zarade više i da imaju bolji društveni položaj, dok ih jezička barijera stavlja u podređen položaj u visokoškolskom obrazovnom sistemu, i na tržištu rada u Srbiji. Ovo je novina u odnosu na dosadašnja istraživanja koja su se bavila odlivom mozgova manjinske populacije sa teritorije Vojvodine i koja su za razlog odlaska uvek navodila nedovoljno znanje jezika većine (Takács, 2013). Kada je reč o rodnim razlikama, srednjoškolci se u većoj meri opredeljuju za odlazak iz Srbije zbog mogućnosti sticanja diplome iz EU, kao i zbog nedovoljnog znanja jezika, u odnosu na devojke. Srednjoškolke se, pak opredeljuju za odlazak zbog želje da rade u matici, kao i zbog obrazovnih profila, koji postoje u maticama. Rodne razlike su procentualno veoma male, ali su ipak uočljive.

Nadalje, rezultati istraživanja, ukazuju na to, da je treća hipoteza (H3) potpuno dokazana, te da dečaci iz pomenutih nacionalnih zajednica imaju veoma tradicionalan i patrijarhalan stav o tome da se žene, u većoj meri uključe u STEM oblasti. Većina srednjoškolaca iz manjinskih zajednica, koji planiraju da nastave obrazovanje nakon srednje škole, biraju neku od STEM oblasti, dok većina srednjoškolki bira društvene i humanističke nauke. Rezultati istraživanja pokazuju da, ispitanici smatraju pedagošku profesiju rezervisanu za žene. Isto tako je istraženo, šta učenici misle o pozitivnom uticaju koje bi uključivanje

većeg broja žena u STEM oblasti moglo da ima. Dečaci su, uglavnom, govorili kako ne bi bilo nikakvih prednosti, dok su srednjoškolke izjavile da bi one mogle da razviju nove naučne i profesionalne metode i da bi imale veće šanse na tržištu rada. Iako su srednjoškolke bile svesne činjenice da će nakon završenih studija iz neke od STEM oblasti imati veće šanse na tržištu rada, one su i dalje nezainteresovane za karijeru iz neke od STEM oblasti.

Kada je reč o vladajućim stereotipima vezano za STEM nauke, koje su kroz primer ispitanih iz nacionalnih manjina dokazane, autorke predlažu da se u školama, umesto podržavanja stereotipa kroz udžbenike, počne raditi na dekonstrukciji istih. Visoko obrazovanje u Srbiji imalo bi više žena koje studiraju na nekim od STEM oblasti, ukoliko bi one bile upoznate sa njihovim prednostima (npr. lakše zaposlenje i veća plata, a samim tim i veća društvena moć), ili ukoliko bi visokoškolski obrazovni sistem uveo rodne kvote ili pozitivnu diskriminaciju u STEM oblastima. Pored toga, više žena sa STEM diplomama bi na makro nivou pozitivno uticalo na privredu zemlje, a na mikro nivou bi osnažilo žene, iz razloga što su većina STEM oblasti trenutno najtraženije i veoma dobro plaćene profesije u Srbiji.

Literatura

- Alper, Joe. 1993. The Pipeline Is Leaking Women All the Way Along, *Science, New Series*, Vol. 260, No. 5106:409–411.
- Bašaragin, Margareta. 2017. *Interakcija roda, jezika i kulture u formiranju identiteta učenica osmog razreda osnovne škole u procesu dvojezične nastave u Vojvodini*. Doktorska disertacija, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.
- Biljan–August, Maja., Pivac, Snježana. & Štambuk, Ana. 2009. *Statistička analiza u ekonomiji*. Rijeka: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Blagojević Hughson, Marina. 2009. *Knowledge Production at the Semiperiphery*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- Blagojević Hjuson, Marina. 2013. *Rodni barometar u Srbiji: razvoj i svakodnevni život*, UN Women Srbija.
- Blickenstaff, Jacob Clark. 2005. Women and science careers: leaky pipeline or gender filter?, *Gender and Education*, Vol. 17, No. 4: 369–386.
- Filipović, Jelena., Vučo, Julijana. & Đurić, Ljiljana. 2007. Critical review of language education policies in compulsory primary and secondary education in Serbia. *Current Issues in Language Planning*, 8(1): 222–242.
- Gábrity-Molnár, Irén. 2009. Továbbképzési esélyek a kisebbségi létben – A vajdasági magyarok esélyegyenlőségének példáján. U: Káich, Katalin. (ur.) *Az esélyegyenlőség és a felzárkóztatás vetületei az oktatásban – Általános kérdések – (anya)nyelvi oktatás*, Újvidék: Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar: 15–25.
- Geerdink, Gerda., Bergen, Theo. & Dekkers, Hetty. 2011. Diversity in primary teacher education gender differences in student factors and curriculum perception. *Teachers and Teaching*. 17:5: 575–596.
- Kabók, József., Kis, Tibor., Csüllög, Mária. & Lendák, Imre. 2013. Data Envelopment Analysis of Higher Education Competitiveness Indices in Europe. *Acta Polytechnica Hungarica*, 10(3): 185–201.

- Lehr, Jane. 2001, Athena Unbound: The Advancement of Women in Science and Technology (book review), *BioScience*, Vol. 51 No. 6:504–509.
- Lendák – Kabók, Karolina. 2014. Magyar egyetemi hallgatónők Vajdaságban – az Újvidéki Egyetem tudományterületeinek helyzetképe a társadalmi nemek szempontjából. *Régió és kultúra*: 136–147.
- Lendák-Kabók, Karolina. 2015. Studentkinje iz mađarske nacionalne zajednice u sistemu visokog obrazovanja u Srbiji: Rodna perspektiva. *Megatrend Revija*, 12 (1): 157–168.
- Lendák-Kabók, Karolina. & Lendák, Imre. 2017. Language barrier faced by Hungarian women students and teaching staff in the higher education system in Serbia, U: Filipović, Jelena. & Vučo, Julijana. (ur.) *Minority languages in education and language learning: Challenges and new perspectives*, Belgrade: Faculty of Philology: 281–295.
- Nađ, Imre. 2006. Nekoliko obeležja migracije vojvođanske elite, *Zbornik Matice Srpske za društvene nauke* 121: 445–456.
- Pető, Andrea. 2018. A nők a tudományban. *Magyar Tudomány* 179/4: 550–565.
- Popov, Stanislava. & Radović, Danijela. 2015. *Unapređivanje obrazovanja na više jezika u multijezičkoj Vojvodini: Stavovi roditelja o višejezičnosti u osnovnim školama*. Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine.
- Puja – Badesku, Marina. 2009. Dvojezičnost rumunske dece u Vojvodini. U: Vlahović, Plemenka., Bugarski, Ranko. & Vasić, Vera. (ur.) *Višejezični svet Melanije Mikeš*. Novi Sad: Filozofski fakultet: 145–150.
- Schiebinger, Londa. 2011. Science, Gender and Beyond: An International Perspective. U: Magerl, Gottfried., Neck, Reinhard. & Spiel, Christiane. (ur.) *Wissenschaft Und Gender*, Wien, Köln, Weimar: Böhlau Verlag: 9–32.
- Seid, Yared. 2016. Does learning in mother tongue matter? Evidence from a natural experiment in Ethiopia. *Economics of Education Review*. Volume 55: 21–38.
- Singleton, Royce. & Straits, Bruce. 2005. *Approaches to Social Research*. New York: Oxford University Press.
- Šimonji – Černak, Ruženka. 2009. *Psihološka analiza i efekti programa obrazovanja slovačke jezičke manjine u Srbiji, Mađarskoj i Rumuniji*. Doktorska disertacija, Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu.
- Takács, Zoltán. 2013. *Felsőoktatási határ/helyzetek*. Szabadka: Magyarságkutató Tudományos Társaság.
- van der Vleuten, Maaïke., Jaspers, Eva., Maas, Ineke. & van der Lippe, Tanja. 2016. Boys' and girls' educational choices in secondary education: The role of gender ideology, *Educational Studies*, 42:2: 181–200.
- Zakon o osnovama sistema i obrazovanja. Službeni glasnik RS, br. 88/2017.

Internet izvori

- EURYDICE – Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. 2010. Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures Taken and the Current Situation in Europe. http://www.bollettinoadapt.it/old/files/document/7568GENDER_EDU_OUTCO.pdf. Stranici pristupljeno: 30.01.2019.